

AHMED VEFÂ BEY VE ESERLERİ

Süleyman Nuri YAĞCI*

Hayatı

Ahmed Vefâ Bey, 5 Muharrem 1285 (28 Nisan 1868) tarihinde o dönem Hicaz Vilayeti mektupçusu olan Trabzonlu Şair Mehmet Behçet Efendi'nin (ö. 1296/1879) ikinci oğlu olarak Mekke'de dünyaya gelmiştir. Babası Ahmet Vefâ'nın doğumu üzerine kaleme almış olduğu tarih manzûmesinin "*Müjde toğdı Vefâ güli Ahmed*" şeklindeki son mısraında hicrî 1285 tarihini vermiştir. Annesi Ayşe Sâmiye Hanım (ö. 1289/1873) tarafından soyu Akşemseddin'e (ö. 863/1459) dayanmaktadır. Türk Edebiyatı'nda yer edinmiş olan İsmail Safâ'nın (ö. 1318 /1901) kardeşi, dolayısıyla ünlü Türk yazarı Peyâmî Safâ'nın (ö. 1961) amcası olan Ahmed Vefâ, babasının ani vefatından sonra ağabeyi İsmail Safâ ve küçük kardeşleri Ali Kâmi (ö. 1978) ile birlikte İstanbul'a yerleşerek Darüşşafaka'da eğitim hayatlarına devam etmişlerdir.

Başarılı bir eğitim hayatının ardından 1303/1886'da Darüşşafaka'dan mezun olan Ahmed Vefâ, bir süre Rûsûmat Dairesi'nde memurluk yapmasının ardından aile dostları olan Yahya Hayati Paşa (ö. 1312/1895) nezâretinde İzmir'e gitmiş, birkaç ay sonra psikolojik birtakım sıkıntılar ve akıl sağlığı bozukluğu ile İstanbul'a dönmüştür. Gittikçe şiddetlenen ve gün geçtikçe kendisini daha da buhranlı bir hale sokan bu hastalık, o günden sonra şairin peşini bir an olsun bırakmamıştır. Hayati Paşa'nın kızı ile kavuşamadığı bir gönül ilişkisinin sonucunda bu hastalığa yakalandığı da ileri sürülmüştür.

Bir dönem akıl hastanesinde tedavi gören şairin, buhranlı bir anında bütün eserlerini ve fotoğraflarını yakması sonucu günümüze pek fazla eseri ulaşamamıştır. 1313-1316/1897-1900 arasında bazı iyileşme emareleri gösteren şairin 1316/1900 senesinde çok sevdiği ağabeyi İsmail Safâ'nın Sivas'a sürgün edilmesiyle, hastalığı bütün şiddeti ile tekrar nüksetmiştir. İsmail Safâ'nın Sivas'ta 3 Zilhicce 1318 (24 Mart 1901)'de vefat etmesinden sadece altı gün sonra 9 Zilhicce 1318 (30 Mart 1901)'de Ahmed Vefâ da hayatını kaybetmiştir. Henüz otuz üç yaşında hayata veda eden genç şair, Karacaahmet Mezarlığı'na defnedilmiştir.¹

* Arş. Gör. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, Türk İslam Edebiyatı Anabilim Dalı, suleymannuri.yagci@erdogan.edu.tr

¹ Ahmed Vefâ'nın hayatı hakkında detaylı bilgi için bk.; Ahmed Vefâ, *Eş'âr-ı Vefâ* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi, Nadir Eserler, Bel_Osm_K.03031), 3-10; Sadeddin Nüzhet Ergün, *Türk Şairleri* (İstanbul: 1936 - 45), 1/57-60; İbnü'l-Emin Mahmud Kemal İnal, *Son Asır Türk Şairleri* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988), 4/1925-1927; Mehmet Nâil Tuman, *Tuhfe-i Nâilî I-II (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri)*, haz. Cemal Kurnaz, Mustafa Tatçı, (Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001), 2/1175; Cem Şems Tümer, "Ara Neslin Bir Silik Siması: Ahmet Vefâ" *Akademik Araştırmalar Dergisi* 1/2 (1996), 145-150; Murat Yüksel, *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri I -Osmanlı Dönemi-* (Trabzon: Yunus Dergisi Yayınları, 1993), 215-223; Hüseyin Albayrak, *Trabzonlu Divan Edebiyatı Şairleri* (İstanbul: Trabzon Belediye Kültür Yayınları, 2010), 201-206; Müjgan Cumbur, "Vefâ", *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi* (Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2007), 8/516.

Eserleri

1. *Eş'âr-ı Vefâ*

Ahmed Vefâ Bey'in vefatından sonra küçük kardeşi Ali Kâmi Bey'in Ahmet Vefâ'nın çeşitli dergilerde yayımlanan ve bu vesile ile yakılmaktan kurtulmuş olan on dokuz şiirini derlemiş olduğu altmış sayfalık kitapçık, 1328/1912 senesinde İstanbul'da Osmanlı Matbaası tarafından basılmıştır. Bu derleme sırasında Ali Kâmi Bey'in ihtimalen gözden kaçırmış olduğu Ahmet Vefâ'ya ait bazı şiirlerin varlığından da söz edilmektedir.² “*Eş'âr-ı Vefâ*” adlı esere Türkiye'deki çeşitli kütüphanelerde tarama yaparak kolaylıkla ulaşmak mümkündür.³

Muhtevâsı

“*Şair-i mâderzâd İsmail Safâ Bey'in biraderi merhum Ahmed Vefâ Bey'in âsâr-ı şiiriyesidir*” altbaşlığı ile okuyucuya sunulan “*Eş'âr-ı Vefâ*” adlı eserin hemen baş tarafında; “*Merhum Ahmed Vefâ Bey'in terceme-i hali*” başlığı ile Ali Kâmi Bey'in kendi ağzından ağabeyi Ahmed Vefâ Bey'in tercüme-i hali uzunca ve tafsilatlı bir şekilde kaleme alınmıştır. Bu tercümede Ali Kamî Bey özellikle ağabeyi Ahmed Vefâ'nın psikolojik rahatsızlığı ve onun kendileri üzerinde oluşturduğu etkileri ele almıştır. O dönem Sivas'ta sürgünde bulunan büyük ağabeyi İsmail Safâ ile yapmış olduğu mektuplaşmalardan Ahmet Vefâ'nın hastalığıyla ve durumun gidişatıyla ilgili olan bazı kısımlar da burada verilmiştir.

Ali Kâmi Bey'in ağabeyi hakkındaki terceme-i halinden sonra “*Eş'âr-ı Vefâ*” başlığı altında Kamî Bey tarafından derlenen ve tamamı aruzun çeşitli kalıplarıyla kaleme alınmış olan manzumeler, “*Şükran*” adlı şiirle başlamaktadır. Şiirlerde genellikle başlık olmakla beraber, son bölümde “*Parâkende Şiirlerinden*” adıyla başlıksız bazı şiirleri art arda sıralanmıştır. Biri Farsça olarak kaleme alınmış olan bu on dokuz şiirin dokuzu kıt'a, üçü gazel, birisi nazım, birisi muhammes, birisi müseddes ve bir diğeri de murabba nazım şekliyle kaleme alınmıştır. Eserin başında yer alan “*Şükran*” şiiri ise, yazar tarafından yenilikçi anlayışla, kendine has bir kafiye tarzıyla yazılmıştır.

Ahmet Vefâ'nın “*Eş'âr-ı Vefâ*”daki şiirlerinde oldukça sade ve anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Az sayıdaki bu şiirlerde adeta ıstırap çeken hassas bir ruhun terennümleri iştilir. Şiirlerde hâkim olan duyguyu kısaca; sevgiliye duyulan aşk, ondan ayrı kalma, ona şiddetli özlem duyma üçlemesinin oluşturduğu elem ve kederin Ahmet Vefâ'nın psikolojik durumu üzerindeki melankolik yansımaları şeklinde tarif etmek mümkündür. Şiirlerde bahsi geçen tabiat manzaraları, günlük hadiseler, dini unsurlar vs. hep bu hâkim duyguyu ön plana çıkarmak için kullanılan yardımcı unsurlar olmuşlardır.⁴

² Mustafa Özkat, “Darüşşafakalı Bir “Ara Nesil” Şairi: Ahmed Vefâ Bey”, *Türk Kültürü İnceleme Dergisi* 32, (2015): 175-176.

³ Bazıları için bk.; İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi, Yer nr. 811,41, Demirbaş nr. Bel_Osm_K.03031 - Yer nr. 811,41, Demirbaş nr. Bel_Osm_K.01299/01 - Yer nr. 811,41, Demirbaş nr. RD_467/08; Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Yer nr. 3571 SÖ, Demirbaş nr. 0110357; İSAM Kütüphanesi, Demirbaş nr. T811.31 AHM.E.; Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Merkezi Vakfı, Yer nr. N 218, Demirbaş nr. N00218.

⁴ *Eş'âr-ı Vefâ* adlı eser hakkında detaylı bilgi için bk.; Özkat, “Darüşşafakalı Bir “Ara Nesil” Şairi: Ahmed Vefâ Bey”, 173-208.

Resim 1: Ahmed Vefâ'nın şiirlerinin kardeşi Ali Kâmi tarafından toplanarak kitap haline getirildiği, İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi Bel_Osm_K.03031 demirbaş numarasında kayıtlı “Eş'âr-ı Vefâ” adlı eserde, Ali Kâmi'nin ağabeyi hakkında kaleme almış olduğu “Tercüme-i Hâl”in son ve şiirlerin başladığı kısmın ilk sayfası.

2. Vehametli Sevdalar

Ahmed Vefâ, ağabeyi İsmail Safâ ile birlikte Fransız yazar Emanuel Gonzaales'in (ö. 1887), 1857 yılında yayınlamış olduğu ve asıl ismi “Les Chercheurs d'or (Altın Arayıcıları)” olan romanını “Vehametli Sevdalar” adıyla Türkçe'ye tercüme etmiştir. Bu tercüme önce tefrika halinde Mirsad Dergisi'nin 13. sayısından itibaren yayımlanmaya başlamış, ardından 1310/1892 senesinde ise İstanbul'da Nişan Berberyan Matbaası'nda kitap olarak basılmıştır. Esere Türkiye'deki çeşitli kütüphanelerde tarama yapılarak rahatlıkla ulaşılabilir.⁵

Muhtevâsı

“Vehâmetli Sevdalar” adlı eser yayıncı Kitapçı Arakel'in “Bir İhtâr-ı Mühim” başlığıyla eserin içeriği ve metinde uyulmasını istediği yazım ve noktalama özelliklerini açıkladığı bir takriz kısmı ile başlamaktadır. Bu kısımda Arakel romanı tanıtırken; “aşk hadiseleri ile sarsılan bir ailenin durumunu anlatan romanın, aşk ve sevdâ âlemine henüz girmemiş veya yeni girmeye teşebbüs etmiş olan gençlerimize örnek olacak nitelikte, dikkate değer milli bir romandır” ifadesini kullanmıştır.

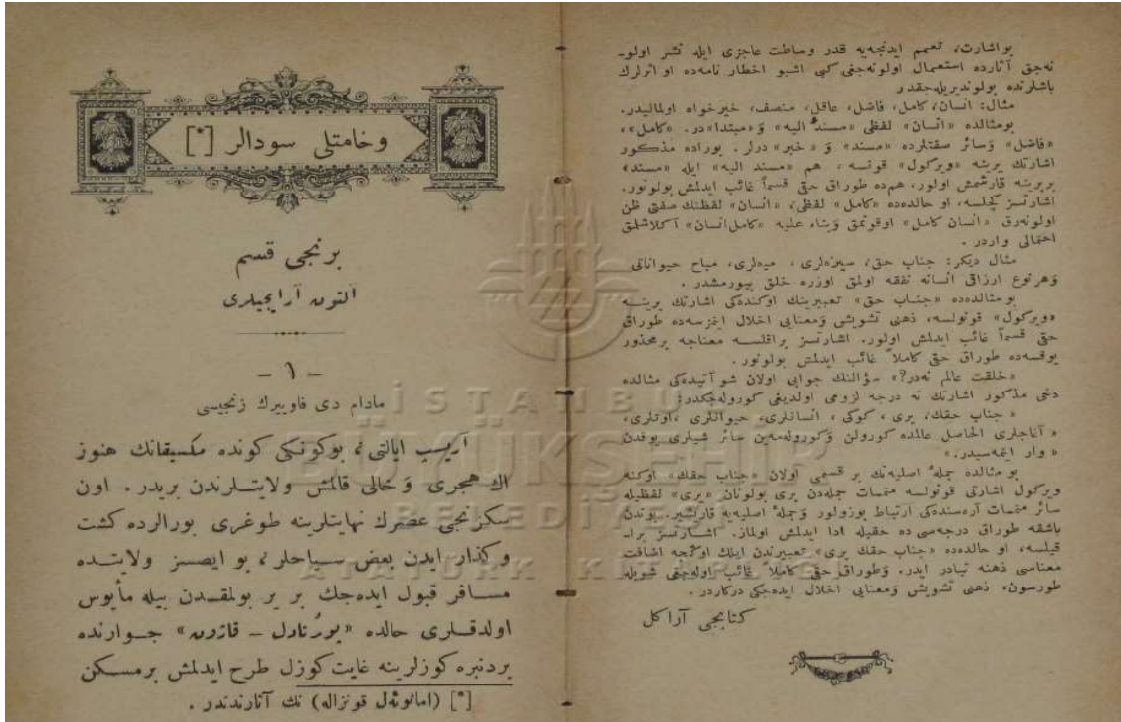
Kumar borçları sebebiyle zengin bir kuyumcunun kızı olan Elizabet ile evlenmiş olan tüccar Favieres de Gontran, Fransız ihtilali sırasında kaldıkları yerin basılarak yakılması sonucunda henüz bebek olan kızları Alice'i orada bırakarak eşiyle birlikte Fransa'dan Meksika'ya kaçır. Çift, hizmetçileri Acacia ve Terral ile Meksika'nın kenar eyaletlerinden Arispe'de sıkıntılı bir şekilde yaşamlarına devam etmeye çalışır. Fransa'dan yanlarında getirmiş oldukları altınları da burada kaybeden Gontran para ihtiyacı sebebiyle hizmetçisi Terral'in bulduğunu iddia ettiği altın madenine ulaşmak için eşi ve hizmetçileri ile zorlu bir yolculuğa çıkar. Önce Meksika'nın ormanlık arazilerinde yollarını kaybederek

⁵ Bazıları için bk.; İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi, Yer nr. 843, Demirbaş nr. AG_0487 - Yer nr. 843, Demirbaş nr. Bel_Osm_K.02767/03 - Yer nr. 843, Demirbaş nr. İHS_1212/02; Erzurum Atatürk Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Yer nr. 15146 SÖ, Demirbaş nr. 0125596; Ankara Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Kütüphanesi, Yer nr. Türkoloji 83659 V.1 C.2, Demirbaş nr. DTC086398.

vahşi hayvanların tasallutuna uğrayan altın avcıları, bu hengâmede fırsattan istifade edip sahibi Gontran'ı öldürerek karşılıksız aşk duyduğu sahibesi Elizabet'i kaçırmak isteyen Acacia'dan Terral'in yardımı ile kurtulurlar. Fakat bu tecrübesiz altın arayıcıları ormanlık araziden ve buradaki vahşi hayvanların saldırısından kaçmak isterken bu sefer de önlerine çıkan uçsuz bucaksız bir çölde kaybolurlar. Çöldeki amansız hayatta kalma mücadelesinde Terral Gontran'ı öldürmek zorunda kalır. Kocasının yanında oradan oraya savrulan ve Fransa'da bırakmış olduğu kızının acısıyla yanan Elizabet de çölde susuzluktan son nefesini verirken kızını bulmasını söyleyerek onu Terral'e emanet eder ve roman sona erer.

Kocası tarafından zorlu bir hayata mahkûm edilen, hastalıklı aşığın tarafından da çeşitli tacizlere maruz kalan fakat bütün bu felaketselere karşın metanetini ve dik duruşunu muhafaza eden bir kadının trajedisi romanın genel hatlarını oluşturmaktadır. Romanda kadının hangi sosyal sınıf ya da ırktan olursa olsun bir şekilde elde edilmek ve kendisine kötülük yapılmak istenen oluşu ve bundan dolayı da daima erkek karakterlerin olumsuz plan ve tasvirlerine muhatap olması okuyucuya hissettirilmek istenen ana fikirlerdendir.⁶

"Vehametli Sevdalar" adlı eserin "Birinci Kısım – Altın Arayıcıları" başlığı ile ve eser içerisinde herhangi bir ikinci kısım olmaksızın toplam on iki başlık altında kaleme alınmış olması eserin ikinci bir cildinin olabileceği vehmini uyandırmıştır. Fakat romanın Elizabet'in ölümü ile sonuçlanması ve kitabın nihayetinde "Son" ibaresinin bulunması ikinci bir cildin olmadığı kanaatini pekiştirmiştir. Eserde göze çarpan baskı hataları olarak; sekizinci bölüm numaralandırmasının peş peşe iki kez yapılmış olması ve ardından dokuzuncu bölüme geçilmesi, yedinci ve muhtemelen sehven ikinci kez numaralandırılan sekizinci kısım başlıklarının aynı olması, on birinci bölüm numaralandırması atlanarak onuncu bölümden on ikinci bölüme geçilmesi zikredilebilir.

Resim 2: Ahmed Vefâ ve ağabeyi İsmail Safâ tarafından tercüme edilen, İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi AG_0487 demirbaş numarasında kayıtlı "Vehametli Sevdalar" isimli eserde, Kitapçı Arakel tarafından kaleme alınan giriş kısmının son ve romanın başladığı kısmın ilk sayfası.

⁶ Güneş Sezen, 19. Yüzyıl Cep Romanlarının Beden-Zihin Denetimi ve Romantik İlişilenme Biçimleri Açısından Modernleşmedeki Yeri (Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019); 88.

3. *Mirsad Mecmûa'sında Yayınlanan İki Mensur Yazısı*

Ahmed Vefâ Bey'in ismine 1307/1891 senesinde yirmi beş sayı yayımlanarak ardından aynı sene yayın hayatına son veren Mirsad Mecmûası'nda sıkça rastlanmaktadır. “*Eş'âr-ı Vefâ*”ya alınan şiirleri, bu dergide tefrika edilmeye başlayan roman tercümesinin yanında, yine bu mecmûada “*Bend-i Mahsûs*” ve “*İstiğrak*” başlıklarıyla iki mensur yazısı daha bulunmaktadır. Bu iki yazı ağır bir rûhî bunalım neticesinde bütün eserlerini yakan ve erken yaşta vefat eden Ahmed Vefâ'nın kaleminin kuvvetini, düşünce dünyasının derinliğini, şiir dışındaki edebî sahalardaki kâbiliyetini göstermesi bakımından ehemmiyeti hâizdir.

Muhtevası: Ahmed Vefâ Bey 9 Mayıs 1307 (9 Mayıs 1981)⁷ senesinde Mirsad Mecmûası'nın dokuzuncu sayısında yayınladığı “*Bend-i Mahsûs*” başlıklı yazısında, dönemin imlâ meselelerini tartışmış ve yer yer çözüm önerileri sunmuştur. Ahmed Vefâ'nın henüz yirmi üç yaşında o dönem kullanılan Türkçe'nin yazım ve imlâ konusu ile ilgilenmesi, bu konu üzerinde kafa yorması gayet dikkat çekici bir hadisedir. Yazısında Arap dili ile Osmanlı Türkçesi'nin bambaşka lisanlar olduğunu savunan Vefâ, Arap alfabesi ile Osmanlı Türkçesi'nde kullanılan alfabenin her ne kadar benzerlik gösterse de hareke konusundaki farklılığın önemli sorunlar doğurduğunu savunmuştur. Bizim dilimizde Arapçada olduğu gibi “*üstün, esre, ötre*” gibi hareketler kullanılmadığını, sesli harflerin sadece “*elif, vav, ye*” harfleri ile ifade edilmeye çalışıldığını belirten Vefâ, bu durumun Türkçedeki sekiz ünlüyü karşılamakta yetersiz kaldığını öne sürmüştür. Ayrıca bu durumun sonucunda okullarda imlâ ve kıraat derslerinde zorluklar yaşandığını ifade etmiştir. Ahmet Vefâ'ya göre bütün bu karışıklıkların ve düzensizliklerin aşılması için Osmanlı Türkçesi'nin yapısına uygun sağlam kurallar konulmalı ve okullarda okutulmalıdır. Böylelikle vatandaşlar kullanmış oldukları dili kolaylıkla öğrenecek, bunun yanında yazım ve imlâ kişisel keyfiyete bağlı kalmayarak birlik sağlanacaktır.

Mirsad Mecmûası'nın 20 Haziran 1307 (2 Temmuz 1891) tarihli sayısında çıkan “*İstiğrak*” isimli yazısında, sevgilisinden ayrı olmanın vermiş olduğu keder ve ıstırapla inleyen, onu derin bir ruh hali ile yanında imiş gibi hayal eden Ahmed Vefâ; sevgilisi ile beraber seyretmek istediği tabiat ve evren manzaralarını kendi psikolojisine göre yorumlayarak okuyucuya tasvir eder. Tabiatın ve evrenin güzellikleri ile sevgilisi arasında yakın bağlantılar kuran Vefâ'nın çeşitli sanatlar kullanarak şiirsel bir tınıda fakat nesir tarzında kaleme aldığı bu yazısında, sevgilisine kavuşamayan bir aşığın melankolik ruh hali açıkça sezilmektedir.⁸

Kaynakça

Ahmed Vefâ, *Eş'âr-ı Vefâ* (İstanbul: İstanbul Büyükşehir Kütüphanesi, Nadir Eserler, Bel_Osm_K.03031). Albayrak, Hüseyin. *Trabzonlu Divan Edebiyatı Şairleri*. İstanbul: Trabzon Belediye Kültür Yayınları, 2010.

Cumbur, Müjgan. “Vefâ”. *Türk Dünyası Edebiyatçıları Ansiklopedisi*. 8/516. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını, 2007.

Ergün, Sadeddin Nüzhet. *Türk Şairleri*. İstanbul: 1936 - 45.

İnal, İbnü'l-Emin Mahmud Kemal. *Son Asır Türk Şairleri*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1988.

Kılıçkaya, Derya. “‘Aşkın Şehidi’ Olan Bir ‘Mecnûn’: Ahmed Vefâ Bey ve Mirsad'daki İki Yazısı”. *Külliyat Dergisi* 18 (2022): 95-109.

⁷ Burada verilen ilk tarih o dönem kullanımda olan Rûmî takvim esaslı tarih, parantez içinde verilen kısım ise Milâdî takvimdeki karşılığıdır.

⁸ Bahsi geçen iki yazı hakkında detaylı bilgi için bk; Derya Kılıçkaya, “‘Aşkın Şehidi’ Olan Bir ‘Mecnûn’: Ahmed Vefâ Bey ve Mirsad'daki İki Yazısı” *Külliyat Dergisi* 18 (2022): 95-109.

- Özkat, Mustafa. “Darüşşafakalı Bir “Ara Nesil” Şairi: Ahmed Vefâ Bey”. *Türk Kültürü İnceleme Dergisi* 32 (2015): 175-176.
- Sezen, Güneş. 19. Yüzyıl Cep Romanlarının Beden-Zihin Denetimi ve Romantik İlişkilenme Biçimleri Açısından Modernleşmedeki Yeri. Ankara: Bilkent Üniversitesi Ekonomi ve Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2019.
- Tuman, Mehmet Nâil. *Tuhfe-i Nâilî I-II (Divan Şairlerinin Muhtasar Biyografileri)*. haz. Cemal Kurnaz ve Mustafa Tatçı. Ankara: Bizim Büro Yayınları, 2001.
- Tümer, Cem Şems. “Ara Neslin Bir Silik Siması: Ahmet Vefâ”. *Akademik Araştırmalar Dergisi* 1/2 (1996): 145-150.
- Yüksel, Murat. *Geçmişten Günümüze Trabzon Şairleri I -Osmanlı Dönemi-*. Trabzon: Yunus Dergisi Yayınları, 1993.